

- фокусом всіх нормативних інтенцій, є нормативною свідомістю будь-якої реальності;
- актом, дією норми як метафізичного суб'єкта з метою відкриття, виявлення власної неповноти, відносності та незавершеності;
- зобов'язує норму шукати свою власну, але найсправедливішу реальність, в якій буде дійсною лише її власна свобода.

Використані джерела

1. Шеллинг Ф. Система трансцендентального ідеалізму / Ф. Шеллинг // Сочинения : в 2 т. – М., 1987. – Т. I.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.psychologos.ru/articles/view/o_russkom_ume_i_p_pavlov.
3. Кант И. Собрание сочинений : в 6 т. / И. Кант. – М., 1966. – Т. 6.
4. Предоставить право на жизнь и мертвым. Филолог Биргит Менцель о русских космистах и идеях футурологов Курцвейла и Капра [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lenta.ru/articles/2015/08/09/cosmism/>.
5. Известный американский врач: рак появляется у людей, которые «сложили крылья» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fithacker.ru/articles/izvestnyiy-amerikanskiy-vrach-rak-poyavlyaetsya-u-lyudey-kotoryie-slozhili-kryilya/>.
6. Фуллер Лон Л. Анатомія права / Л. Лон Фуллер ; пер. з англ. Н. Комарова. – К. : Сфера, 1999.
7. Юрий Домбровский. Статьи, очерки, воспоминания [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.ru/PROZA/DOMBROWSKIJ/dombrowsky6_3.txt_with-big-pictures.html.

Костенко О. Б. Неос (νέος) права у світлі евристики божественного

У статті у світлі евристики права аналізується одна з філософських проблем самої евристики: що саме є новим у реальності? Крізь призму ідеї неоса розглядається природа нового знання, цінностей, самої нової реальності. Категорія неоса постає і як загальний методологічний принцип розуміння феномену нового у природі права. Власне неос права інтерпретується у широкому просторі інтуїтивних уявлень автора про природу божественного як безпосереднього джерела нового як нормативного феномену.

Ключові слова: неос, νέος, неос права, неос нормативності, евристика права, евристика божественного, право преамбули, нормативна діалектика.

Костенко А. Б. Неос (νέος) права в світлі евристики божественного

В статті в світлі евристики права аналізується одна з філософських проблем самої евристики: що саме є новим у реальності? Через призму ідеї неоса розглядається природа нового знання, цінностей, самої нової реальності. Категорія неоса являється методологічним принципом розуміння феномену нового в природі права. Собственно неос права інтерпретується в широкому просторі інтуїтивних уявлень автора про природу божественного як безпосереднього джерела нового як феномена.

Ключевые слова: неос, νέος, неос права, неос нормативности, эвристика права, эвристика божественного, право преамбулы, нормативная диалектика.

Kostenko O. Neos (νέος) of law in the light of the divine heuristics

In the article one philosophical problem of heuristics is analyzed: what exactly can be considered as something new in reality? Nature of new knowledge, values, new reality examines in view of idea of neos. Category «neos» is a methodological principle of understanding of phenomenon of the new in nature of law. Actually neos of law is interpreted in wide space of intuitive author's ideas about nature of divine as direct source of the new as phenomenon.

Key words: neos, νέος, neos of law, neos of normativity, heuristic of law, heuristic of divine, preamble right, the normative dialectic.

УДК 340.1

*Микола Віталійович Котенко,
асистент кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

СПОСІБ ТЛУМАЧЕННЯ ЯК САМОСТІЙНА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Тлумачення правових норм є складним юридичним явищем, що має насамперед практичне значення, забезпечуючи всебічність, комплексність та об'єктивність тлумачення правових норм. Здійснення тлумачення засновується на системі способів такої діяльності, які являють собою певну сукупність принципів, методів, засобів та прийомів з'ясування і роз'яснення змісту правових норм. Саме належний вибір способів тлумачення правових норм забезпечує системний характер самого явища тлумачення норм права, що виявляється у двох аспектах: 1) тлумачення являє собою певний розумовий процес та діяльність, спрямовану на встановлення значення (змісту) норм права; 2) під тлумаченням слід розуміти і сам результат вказаного розумового процесу, відображений у сукупності думок, в яких розкривається зміст норм права, які тлумачаться [1, с. 323].

Тлумачення права є однією з традиційних проблем юридичних наук. Вона пов'язана з інтересами держави й суспільства. У сучасній юридичній практиці тлумачення норм права є важливим політико-юридичним інструментом виявлення точного змісту права, що забезпечується за допомогою системи науково обґрунтованих способів, які зумовлюють належний рівень з'ясування змісту правових норм та забезпечують відмежування процесу тлумачення правових норм від процесу їх застосування [2]. Проблематика теоретико-правового дослідження способів тлумачення правових норм зумовлюється невизначеністю та дискусійністю розуміння у науці теорії держави і права таких питань: поняття способів тлумачення правових норм; ознаки способів тлумачення правових норм; специфіка застосування способів тлумачення правових норм; роль способів тлумачення правових норм; зміст способів тлумачення правових норм.

Окремо слід відзначити, що спосіб тлумачення правової норми має і самостійне наукове загально-теоретичне значення: явища, що характеризуються понятійними, сутнісними, функціональними, змістовими, структурними та іншими особливостями. Це дає змогу говорити і про способи тлумачення норм права як про самостійний предмет наукового дослідження теорії держави і права. У юридичній літературі проблематика розуміння поняття, сутності, природи, змісту та структури способів тлумачення правових норм не є новою, однак єдиних підходів до цих питань на сьогодні в ній не вироблено. Окрім того, проблематика способів тлумачення правових норм потребує відповідного наукового загально-теоретичного переосмислення в контексті сучасних реалій розвитку права, тих особливостей, які впливають на його якість, доступність і зрозумілість. Спробуємо проаналізувати стан наукової розробки питань способів тлумачення норм права, тим самим сформулювати наукову основу для нашого подальшого наукового пошуку в частині, що стосується визначення закономірностей тлумачення правових норм як самостійної юридичної категорії.

Як вже було зазначено, у сучасній юридичній науці ще не обґрунтовано однозначної відповіді на питання щодо поняття, ознак, сутності, змісту та різновидів способів тлумачення норм права. Спробуємо узагальнити ці погляди та встановити ті особливості способів тлумачення правових норм, які вкладаються в основу розуміння вказаного явища. Так, способи тлумачення норм права вчені визначають як «засіб (прийом), заснований на даних окремої галузі знань і використовується для розкриття змісту й аналізу правових норм, з метою їх практичної реалізації. Вчені розрізняють такі способи тлумачення норм права як: мовне (граматичне), логічне, спеціально-юридичне, систематичне, історичне» [3]. Такий підхід до розуміння способів тлумачення є спірним у частині характеристики способів тлумачення як певного «засобу (прийому)», що зазначається в однині. Досить дискусійним є також зв'язок способів тлумачення норм права з його належністю до певної галузі права, оскільки в подальшому вчений виокремлює способи тлумачення правових норм як явища загально-теоретичного плану, що не залежить від тієї чи іншої галузі права.

Т. Долголенко розглядає способи тлумачення як явище, яке виконує інструментальну роль щодо реалізації цілей тлумачення. У цьому контексті автор виокремлює способи тлумачення (граматичне, логічне, історичне, системне та телеологічне), кожен з яких має свою специфіку (об'єкт, предмет, правила, прийоми дослідження) [4, с. 6].

В. Годик доходить висновку, що способи тлумачення правових норм є такими, що пов'язані з видами тлумачення норм права. Тому він робить спробу співвіднести основні види тлумачення правових норм із тими способами тлумачення, які прийняті в загальній теорії держави і права. Зокрема, виокремлює: мовне (граматичне) тлумачення; функціональне тлумачення; систематичне тлумачення; історичне тлумачення. Як висновок, вчений вказує на те, що застосування сукупності способів тлумачення також може призвести до різної інтерпретації правових норм [5, с. 7]. На нашу думку, такий підхід має певні неточності, які зумовлені частковим ототожненням видів і способів тлумачення правових норм. Проте, розглядаючи способи тлумачення норм права, вчений доходить висновку, що вони матимуть власну особливість здійснення тлумачення правових норм, яка дозволяє розглянути саму норму, враховуючи різні її аспекти.

В енциклопедичних джерелах спосіб тлумачення у праві визначається як сукупність прийомів аналізу змісту нормативно-правових актів [6]. Також слід відзначити, що визначення вказаного поняття здійснюється через його розуміння як сукупності прийомів здійснення цієї діяльності, проте, на нашу думку, не зовсім правильно пов'язувати ці прийоми з процесом аналізу змісту нормативно-правових актів, оскільки в процесі тлумачення використовується не лише метод аналізу змісту нормативно-правових актів, а й інші методи. Питання способів тлумачення норм права в енциклопедичній юридичній літературі вчені розглядають з позиції їх розуміння як системи прикладних прийомів лише з'ясування норм права як структурної частини тлумачення норм права, що являє собою внутрішній процес мислення, який здійснюється особою за допомогою способів тлумачення права і спрямований на пізнання та розкриття волі законодавця, вираженої в нормі права, а також як певний результат з'ясування, до якого доходить суб'єкт тлумачення у процесі пізнання змісту норми права [7, с. 80–82].

Так само розуміння тлумачення (інтерпретації) норм права визначається як інтелектуальний процес, спрямований на, по-перше, виявлення сенсу норм права самим інтерпретатором (з'ясування); по-друге, доведення цього сенсу до відома інших зацікавлених осіб (роз'яснення) [6]. У цьому випадку при визначенні поняття «тлумачення (інтерпретація) норм права» йдеться про нього як про інтелектуальний процес, не вкладаючи в його визначення особливостей способів тлумачення. Проте в подальшому в рамках енциклопедичного визначення поняття «тлумачення (інтерпретація) норм права» додається, що існують і способи тлумачення, які являють собою спеціальні прийоми, правила і засоби пізнання сенсу норм права, котрі використовуються свідомо чи інтуїтивно суб'єктом для отримання ясності щодо правових явищ. Залежно від завдань інтерпретатора способи тлумачення права поділяються на мовний (лінгвістичний, філологічний, граматичний), функціональний, історичний та систематичний [6].

Оскільки тлумачення правових норм являє собою внутрішній розумовий процес з'ясування відповідними суб'єктами змісту норм права, а також можлива діяльність цих суб'єктів у вигляді надання рекомендацій і порад, які мають різний ступінь обов'язковості, з метою забезпечення правильного й однакового застосування правових норм, усунення або згладжування їх недоліків [8, с. 14]. Трансформуючи таке розуміння тлумачення правових норм на питання способів здійснення такого тлумачення, можна спроектувати такі особливості способів тлумачення правових норм, а саме: є комплексом правил, прийомів, методів, засобів правозастосовної, законотворчої, теоретико-дослідної та іншої правової діяльності; забезпечують з'ясування сутності законодавчих вимог та подальшу правильну реалізацію правових норм; є результатом здійснення внутрішнього розумового процесу з'ясування змісту норм права; використовуються відповідними суб'єктами; результатом застосування способів тлумачення правових норм є надання рекомендацій і порад, які мають різний ступінь обов'язковості з метою забезпечення правильного й єдиного застосування правових норм, усунення їх недоліків.

Явище тлумачення (інтерпретації) вчені розглядають як специфічний прийом раціонального ставлення до дійсності в умовах зростання невизначеності поведінки людей під тиском зміни соціального та природного середовища. Як результат, тлумачення знижує ступінь невизначеності і дозволяє встановити контроль над реальністю за рахунок знаходження (з'ясування) і закріплення (роз'яснення) найбільш адекватного варіанта смислового змісту того чи іншого життєво важливого факту дійсності [9, с. 6–7].

Визначаючи доктринальне тлумачення норм права як інтелектуально-вольовий процес, вчені також наголошують на тих способах, які застосовуються у процесі здійснення такої діяльності. Так, вказується, що цей процес здійснюється шляхом з'ясування і роз'яснення змісту норм права та інших пов'язаних із ними правових явищ; вченими та їх колективами внаслідок науково-теоретичного пошуку; результати такої діяльності за допомогою мовленнєвих засобів відображаються в інтерпретаційних актах офіційного і неофіційного характеру [10, с. 6].

Узагальнюючи, спробуємо виокремити характерні ознаки способів тлумачення норм права, до яких вважаємо за доцільне віднести такі: включають у себе прийоми, засоби та правила здійснення тлумачення правових норм; надають змогу комплексно з'ясувати зміст правової норми; сприяють реалізації права шляхом визначення справжнього змісту правової норми та доведення її змісту до відома суб'єктів права та суб'єктів правозастосування; забезпечують всебічність і комплексність здійснення тлумачення норм права; реалізуються у діяльності суб'єктів тлумачення права, змістом чого є внутрішній розумовий процес щодо встановлення смислу правової норми у свідомості суб'єкта тлумачення норми права; визначають офіційний або неофіційний характер тлумачення правових норм; обумовлені змістом правової норми та професійним рівнем суб'єктів тлумачення норми права; забезпечують результативність тлумачення правових норм у цілому; відображається у змісті акта тлумачення норм права, що має індивідуально визначений характер.

Використані джерела

1. Черданцев А. Ф. Толкование права / А. Ф. Черданцев // Общая теория государства и права: Академический курс : у 2 т. – М. : Юнити-дана, 1998. – Т. 2: Теория права. – 459 с.
2. Тлумачення права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.br.com.ua/referats/Pravo/121336.htm>.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. / М. В. Кравчук. – 3-те вид., змін. й доп. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 247 с.
4. Долголенко Т. Н. Аксиологический и формально-юридический смысл толкования права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Т. Н. Долголенко. – Казань, 2012. – 227 с.
5. Годик В. Е. Толкование норм права в судебных решениях в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В. Е. Годик. – М., 2006. – 201 с.
6. Тлумачення норм права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0.
7. Власов Ю. Л. Тлумачення норм права / Ю. Л. Власов, В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – Т. 6: Т–Я. – С. 80–82.

8. *Белоносов В. О.* Толкование норм права в системе теоретической и практической деятельности в сфере уголовного судопроизводства : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В. О. Белоносов. – Саратов, 2009. – 46 с.
9. *Рулев А. И.* Судебное толкование права в механизме защиты прав и свобод человека: проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / А. И. Рулев. – Саратов, 2009. – 181 с.
10. *Надежин Г. Н.* Доктринальное толкование норм права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Г. Н. Надежин. – Н. Новгород, 2005. – 219 с.

Котенко М. В. Спосіб тлумачення як самостійна правова категорія: доктринальний аналіз

У статті визначено значення способу тлумачення як засобу забезпечення системного характеру тлумачення. На основі аналізу доктринальних підходів до тлумачення визначено поняття способу тлумачення. З'ясовано особливості та ознаки способу тлумачення як юридичної категорії. Зроблено спробу відмежувати способи від таких категорій, як прийоми, засоби та правила тлумачення для юридичної практики. Наголошується на інтелектуально-вольовому значенні способу тлумачення та його цінності.

Ключові слова: право, тлумачення, спосіб тлумачення.

Котенко Н. В. Способ толкования как самостоятельная правовая категория: доктринальный анализ

В статье определено значение способа толкования как средства обеспечения системного характера толкования. На основе анализа доктринальных подходов к толкованию определено понятие способа толкования. Выявлены особенности и признаки способа толкования как юридической категории. Сделана попытка отграничить способы от таких категорий, как приемы, средства и правила толкования для юридической практики. Подчеркивается интеллектуально-волевое значение способа толкования и его ценность.

Ключевые слова: право, толкования, способ толкования.

Kotenko M. Method of interpretation as an independent legal category: doctrinal analysis

In the article author identified the importance of the method of interpretation as a way to ensure a systemic nature of interpretation. As the result of the doctrinal analysis of the interpretation the understanding of the interpretation was defined. Author identified the features and characteristics of the interpretation as a legal category. The attempt to separate methods from such categories as tools and rules for the interpretation of the legal practice was made. Author emphasizes the importance of intellectual and volitional value of the method of interpretation.

Key words: law, interpretation, method of interpretation.

УДК 340.1

*Олена Леонідівна Львова,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

**ЯК ПРОЄВРОПЕЙСЬКІ НОВЕЛИ УКРАЇНСЬКИХ ЗАКОНІВ
ЗАХІХАЮТЬ НА ІНСТИТУТ СІМ'Ї**

Україна у різний час підписала низку міжнародних угод, завдяки чому взяла на себе реалізацію європейських спільних демократичних цінностей: прав людини, верховенства права й конституційної демократії. У статті 2 Договору про Європейський Союз це сформульовано так: «Цінностями, на яких заснований Союз, є повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства закону і поваги прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для сукупності держав-членів, яка характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю між жінками і чоловіками» [1].

Для України важливою є інтерпретація найкращих міжнародних зразків права до власного законодавства. Водночас слід зважати на те, що ідеологія різноманітних суспільств має свої особливості. Ідеологія як явище має на меті представити у ролі цінностей певні переконання та ідеї, які стануть основою для тих перетворень, що відбуватимуться у напрямі наближення українського суспільства до європейських цінностей.

Водночас сьогодні можна спостерігати декілька ключових сфер, які є плацдармом для так званого «бомбардування» традиційного, споконвічного уявлення про сім'ю та сімейні цінності, заперечення її природного походження. Основою цього є викривлене розуміння свободи і рівності людини, підміна цих понять, що йдуть у розріз із науковими уявленнями про ці явища.

Окрім того, із вказаних питань відсутній будь-який діалог держави з суспільством, що може призвести до гострого суспільного резонансу та конфлікту.

Відповідно до зазначеного мета статті – виявити ті сфери сучасного правового життя країни, які суперечать усталеному в науці та суспільстві розумінню інституту сім'ї, а також обґрунтувати їх руйнівний вплив.